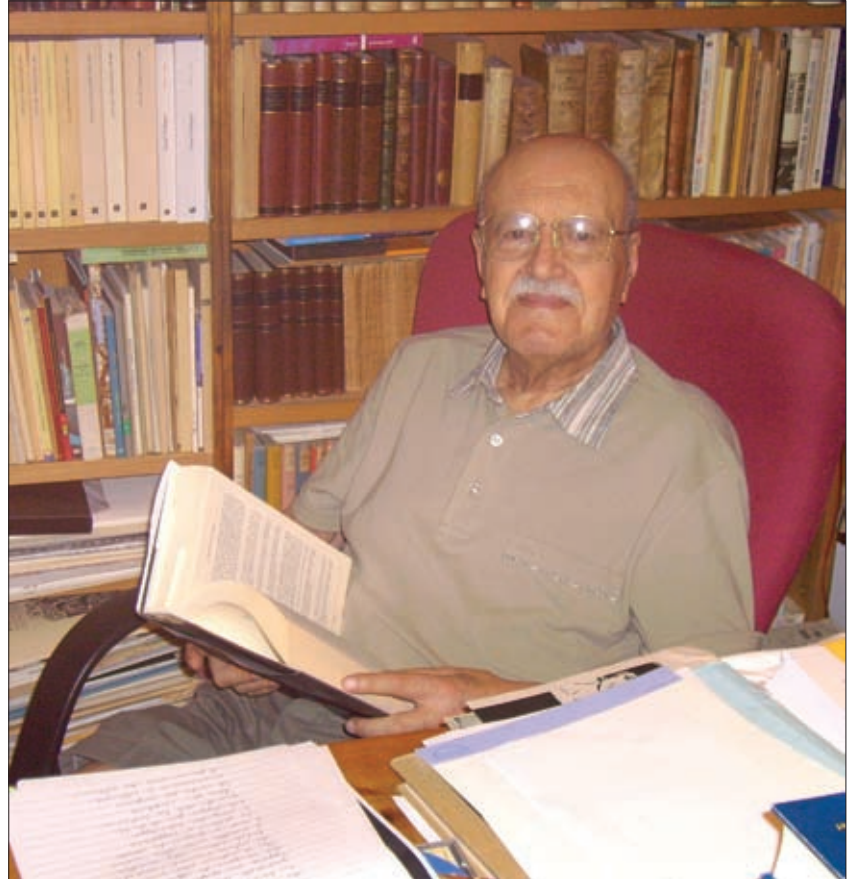

Antoni Boada, verdaguerista de cor

JOSEP LLUÍS BRONCHAL

Antoni Boada i Garcia va néixer a Terrassa el dia 20 de juny de 1924 i des de ben jove va entrar en contacte amb el món de l'art i de les lletres. El conec des de fa uns quants anys i llavors vam descobrir que havíem tingut un amic comú que ens va inocular el virus de Verdguer: Mn. Joan Bonet i Baltà. Hi ha pocs verdagueristes que hagin ofert desinteressadament la seva completíssima biblioteca verdagueriana i els seus extensos coneixements a través de gairebé dos-cents articles i desenes de conferències arreu de Catalunya, mèrit que considero poc freqüent, sobretot en qui no ha fet estudis universitaris. No estic d'acord amb aquells que opinen que això sigui un demèrit, sinó tot al contrari. Antoni Boada durant la seva vida ha recollit tot el que fa referència a Verdguer, des de llibres a tota mena de notícies i documents, de les fonts i procedències més diverses, en una tasca quasi detectivesca. Cada vegada que l'he visitat, m'ha mostrat algun paper inèdit que feia poc havia arribat a les seves mans. No ha estat, però, un fred erudit, mer recopilador de dades, sinó que tot aquest material l'ha integrat i articulat en la globalitat de la vida i obra de Jacint Verdguer. És soci d'honor de la Societat Verdgueriana de Vic. De bell antuvi pot semblar limitador cenyir-se a un o pocs autors. Considero que en l'aprofundiment a través dels detalls o matisos és on cal anar per a trobar l'esperit autèntic d'un autor. Antoni Boada coneix milers d'aspectes del cosmos verdaguerià, com les peces d'un immens trencaclosques. En certa manera s'ha convertit en un dels seus pocs amics íntims, si se'ns permet l'expressió, perquè ho coneix gairebé tot d'ell. Entrevistem el mestre i amic Boada perquè ens transmeti unes espurnes vives del seu coneixement i estimació pel més gran poeta català de tots els temps. Ens rep amablement com sempre al seu petit estudi, voltat dels llibres i papers que tant s'estima.

Antoni Boada en el seu despatx

FOTO: JOSEP-LL. BRONCHAL

Amic Boada, quan sorgeix el vostre interès per la vida i obra de Jacint Verdguer?

Quan jo festejava amb la que avui és la meva dona, a casa seva tenien una petita biblioteca i allà hi vaig trobar aquella biografia tan poc caritativa feta per Mn. Joan Güell i vaig voler saber què hi havia de veritat en aquells disbarats. Així vaig començar a llegir i a comprar llibres, l'un darrere l'altre, fins a arribar a la biblioteca que tinc ara. Jo hi vaig voler dir la meva i vaig començar a escriure defensant Verdguer, i així he arribat a compondre gairebé un total de dos-cents articles.

També vau conèixer Mn. Joan Bonet i Baltà, que era un abrandat verdaguerista. De quina manera

la relació amb ell us va ajudar a decantar-vos cap a l'estudi de Verdguer?

Quan jo feia el servei militar, cap a 1945-1946, anava a dinar a Can Ramonet, a la Riera Blanca, i allà, en una taula rodona, també s'hi quedava a dinar Mn. Joan Bonet i Baltà, que també era el *páter* del regiment del quarter de Lepant i tenia la paròquia de Sant Isidre de l'Hospitalet, molt a la vora d'aquella fonda. Naturalment, la conversa girava a l'entorn de Verdguer. Jo vaig aprendre molt al seu costat. També vaig fer que escrivís quelcom en el primer volum del *Llibre d'or de Verdguer* compilat per mi. Després vam continuar l'amistat i em va regalar molts llibres, entre els quals els que va escriure sobre la relació de Verdguer

i Vilafranca del Penedès, i, naturalment, me'ls dedicava.

Què té la figura i obra de Verdaguer per a haver-vos reclamat tant de temps i atenció?

La figura de Jacint Verdaguer, com més l'estudies més et capta i més en vols saber. Jo vaig quedar enamorat de Verdaguer perquè el van tractar molt malament. Després d'haver estat dinou anys a casa del marquès de Comillas i capellà en els seus vaixells, el van fer fora, i el seu bisbe se li va posar a la contra. Llavors li van exigir que se n'anés a Vic, però ell no ho va voler fer. Li van fer arribar un aval del bisbe per a entrar en un lloc que era una residència on tancaven els capellans que tenien problemes mentals. Ell no hi va voler anar, i llavors el seu condeixeble Serra i Jordi, que era d'Igualada i vicari general, li va enviar cinc *exeat* o citacions, exigint-li que deixés Barcelona i la companyia de donya Deseada amb els seus tres fills. Li van retirar les llicències de dir missa, de confessar i de combregar. Per tant, va ser castigar-lo, podríem dir, al pacte de la fam, perquè en una de les seves llibretes íntimes confessa: «Avui no tenim diners ni per comprar el pa ni per comprar la llet.»

També heu fet conferències arreu de Catalunya sobre la vida i obra de Verdaguer. Com vau començar en aquesta tasca i per què ha interessat tant als oients sentir coses sobre Verdaguer?

Jo he fet conferències arreu de Catalunya, des de la Tossa de Montbui (Anoia) fins a Manresa, Terrassa, Sabadell, Capellades i tants altres llocs. A tot arreu on em demanaven, hi anava. La primera la vaig fer als Amics de les Arts de Terrassa. També m'ho van demanar a Igualada, quan es feien aquelles conferències per a gent gran de la Universitat de Barcelona. Es va omplir el teatre amb una conferència que es titulava «Quatre aspectes de Verdaguer». Els quatre aspectes eren: Verdaguer i els espiritualistes, Verdaguer i els exorcismes, Verdaguer i la política, i, per últim, Verdaguer, el sant, perquè jo a mossèn Cinto ja l'he fet sant.

També vau coordinar dos volums del *Llibre d'or de Verdaguer*. Què va representar aquesta experiència? Vau demanar textos a tots els estudiosos

i escriptors que havien escrit sobre Verdaguer. Fins i tot tinc entès que hi va haver alguna sonada polèmica entre mossèn Ballarín, Josep Vicenç Foix i Salvador Espriu. Parleu-nos una mica de tot això.

Efectivament, vaig compilar el primer volum del *Llibre d'or de Verdaguer*, completament manuscrit, i vaig reunir les manifestacions de 165 persones diferents. De tota manera, aquell llibre va ser una tasca feixuga, perquè vaig tardar vint-i-set anys a acabar-lo, i les coses que duren massa, malament. Ara bé, vaig poder reunir en aquest volum el testimoni dels pocs personatges que encara havien conegut mossèn Cinto, com, per exemple, els dos escolanets i altres col·laboradors de les revistes que ell havia dirigit. Va quedar una cosa molt bonica, però la vaig editar d'una manera tan particular que el coneix molt poca gent. Quan el llibre ja s'havia compost en tipografia i sols faltava corregir les galerades, va morir l'impressor. Llavors l'editor, l'Albert Estrada i Vilarrassa, de Sabadell, em va retornar la capsula amb les proves d'impresma. Finalment em vaig decidir, anys més tard, a corregir les galerades pel meu compte i vaig fer-ne tan sols deu exemplars, que vaig repartir entre alguns estudiosos de Verdaguer, la Biblioteca de Catalunya, la Biblioteca de Montserrat, el Museu de la Vila Joana de Vallvidrera, i també la meua família. Aquell primer volum va veure la llum l'any 1995. El segon volum del *Llibre d'or de Verdaguer* va aparèixer en el 2002, coincidint amb el primer centenari de la mort del poeta, amb l'aportació de nous verdagueristes, i també se'n feren deu exemplars. Precisament, en aquell primer volum hi ha tres persones que són una mica conflictives. Em refereixo a mossèn Ballarín, a en J.V. Foix i a en Salvador Espriu. Vaig anar al santuari de Queralt a trobar mossèn Ballarín, el qual va crear una situació una mica punyent perquè va escriure: «Catalunya té poetes de torrentada, com Verdaguer, poetes de riera, com Maragall, i poetes de rajolí, com Salvador Espriu.» Això va caure molt malament a l'Espriu quan ho va llegir. Oh, com li va saber greu! Més tard, J.V. Foix sols va escriure una ratlla, i, per últim, l'Espriu, quan va rebre el manuscrit, va considerar que en Foix no era el qui havia

escrit allò, i m'acusava a mi dient que jo havia falsificat el text d'en Foix. En realitat, jo a en Foix li vaig dir: «Si no vol escriure res de nou, agafi un llibre dels que vostè hagi escrit i copii-me'n només una ratlla.» Va dir: «Sí, així ho faré.» I va agafar un llibre, que em sembla que es deia *Antologia de Verdaguer*, feta per ell, i va escriure una frase que deia: «La prosa de Verdaguer és encara vàlida avui.» En el fons tenia raó, però això tampoc no va agradar a Salvador Espriu, perquè llavors aquest va dir: «És clar. No parla del poeta, només del prosista. Perquè el poeta, doncs, sembla que només sigui ell» (en Foix).

Per quina obra de Verdaguer sentiu una especial predilecció i per què?

Jo crec que una de les obres més personals de Verdaguer i la que arriba més a la gent, la que és més d'ell, és *Canigó*. *L'Atlàntida* li va donar una fama internacional, però es veu que és un empatx de clàssics; en canvi, *Canigó* descriu tots aquells paisatges que ell va trepitjar. Hi ha l'epíleg, *Els dos campanars*, que ja ho diu en Sagarra, que si s'havia de salvar alguna cosa d'un naufragi salvaria aquest fragment de *Canigó*.

També m'agradaria que em donés una breu opinió de la seva poesia en general.

La poesia de Verdaguer arriba al cor. No em refereixo als grans passatges d'enfonsaments i terratrèmols, sinó a les poesies petites que arriben al cor, com aquella que diu: «Rossinyol de la boscuria, / jo com tu so enyoradís; / ta dolcíssima cantúria / me transporta al paradís.» Això, com es pot explicar? També hi ha un altre fragment, comentat per Mn. Pere Ribot en el *Llibre d'or de Verdaguer*, que diu: «I amb la claror del Verb / la Verge resplendia.» S'han escrit pàgines sobre aquest passatge, però dir tanta cosa en tan poques paraules, sols ho pot fer un gran poeta. A propòsit d'això, Mn. Ribot va escriure: «Tota la força creadora de mossèn Cinto no rau ni en la imatge ni en la descripció de la natura, ni en la visió d'un món fantàstic dintre seu, sinó en el fet d'empeltar el sentiment de l'home en quatre mots simplicíssims, transparents, perfectes i que no demanen res més. Puc adduir, com a exemple, dos versos pregons, altíssims, en el poema "La rosa de Jericó": "i amb

la claror del Verb / la Verge resplendia'». Totes aquestes paraules les comparteixo plenament i les faig meves.

Considerem que Verdager és el més gran poeta català?

Sí, ho considero, perquè Verdager és gran, tant quan escriu les grans obres com quan fa versos petits, com en *Idil·lis i cants místics* o en *Roser de tot l'any*. A més, en realitat fou el salvador, el restaurador, el recreador de la nostra parla. Penseu que els grans escriptors de l'època de Verdager escrivien en castellà, i ell no hi va escriure gaire mai; únicament alguna cosa circumstancial per quedar bé amb el marquès de Comillas; però en realitat, quan es tractava de fer coses que ell sentia, sempre ho va fer en català.

Tenim a hores d'ara una visió exacta de la tragèdia o cas Verdager?

No, no. S'han dit barbaritats i en realitat no s'ha dit tot el que s'havia de dir. Potser és que ell no va dir tot el que podia dir. És cert que va escriure els articles de *En defensa pròpia*, però jo crec que no va dir tot el que havia de dir, i que es va guardar coses sobre el bisbe Morgades i el marquès de Comillas que va preferir callar.

En quin sentit cal entendre aquesta afirmació?

Per exemple, quan ell és a Madrid i diu que el bisbe Morgades encara no li dona les llicències, cosa que va aconseguir perquè el bisbe de Madrid i fra Miguélez van lluitar amb energia perquè ell tornés a aconseguir-les. Hi ha un passatge que diu que se'n vol tornar a Barcelona i que demanarà caritat per la Rambla. Veus?: aquest és el Verdager més autèntic. Quan explica la situació en què es troba: abandonat i castigat, sense haver fet res contra la religió, i el bisbe Morgades el castiga massa. Ell, però, ho podia haver dit, això, carregant més les tintes, i s'ho va guardar. Com podia haver dit moltes veritats sobre el marquès de Comillas, que el va tenir dinou anys a casa, però després se'l va treure de sobre.

Ja s'ha dit tot sobre Verdager o encara resten nous camins per a investigar?

No, no, encara queden coses; a mi encara em queden coses després d'haver fet ara

un llibre que es diu *Ramell d'articles*, on surten més d'una trentena d'articles nous sobre Verdager. Miri, hi ha poemes que surten en raconets que ningú no coneix, que són inèdits; jo en tinc algun. També descobrim que hi ha traductors italians que no figuren en les traduccions recollides en la bibliografia de les *Obres completes*, i encara alguns avui hi van treballant amb noves traduccions. M'admiren aquestes traduccions, i algunes les he posades en el llibre abans esmentat.

Cap on penseu que tendiran els estudis verdagerians en el futur?

Hem d'esperar temps, per a això. Ara de Verdager no se'n parla gaire i haig de dir una cosa: quan vaig demanar a algun capellà jove de Terrassa que m'escriuís alguna cosa en el segon volum del *Llibre d'or de Verdager*, em va contestar: «Verdager és un mal exemple per a nosaltres.» I, sobretot, ho diuen perquè són educats en el seminari, i en ser Verdager contrari a la jerarquia, ell no és un bon exemple per als estudiants de seminari. Verdager va atacar molt el seu bisbe, i els bisbes, naturalment, això no ho poden permetre. A més, el marquès de Comillas deia: «Si jo he de sentir una polèmica i un d'ells és un bisbe, jo em posaré al costat del bisbe.» Les joventuts actuals prescindeixen de la tragèdia i els interessa més l'obra. Encara poden sortir moltíssimes coses de la seva obra no tractades, com ara estudiar els personatges de *Canigó*, aspectes de les fades, comparar-les amb *Somni d'una nit d'estiu* de Shakespeare, etc.

Una darrera qüestió. Què en penseu, de la polèmica que va existir anys enrere, tractada especialment per Josep Miracle en la seva biografia sobre Verdager, en el sentit que aquest no havia tingut una autèntica vocació sacerdotal, sinó que en el fons era un orgullós, i per sobre de tot era un poeta que volia triomfar?

Sí, efectivament, Miracle va dir, repetint les paraules del P. Miquel d'Esplugues, que mossèn Cinto s'havia fet capellà «mig d'esma», cosa que Antoni Carner, escriptor i periodista d'Igualada, va reblar: «No solament mig d'esma, sinó d'esma del tot.» I això jo ho he combatut. Aquell rector de Tona, Joan Colom, verdagerista i poeta, va replicar: «Vostè creu que mossèn Cinto

es va fer capellà entrant per la finestra? No, home, no; mossèn Cinto es va fer capellà perquè ho sentia de veritat.»

APEL·LES MESTRES

Un altre autor que sempre us ha interessat és Apelles Mestres, que, a part d'escriptor de diversos gèneres literaris, era dibuixant, músic, artista i jardiner. Heu publicat diversos treballs sobre la seva vida i obra: una completa biografia titulada *Apelles Mestres, dibuixant, poeta, músic, comediant i jardiner* (1997), prologada pel doctor Francesc Fontbona, encara inèdita, i *Apelles Mestres, franciscà o descregut*, dins la col·lecció «Episodis de la història» de l'Editorial Dalmau (1980). Quina relació va existir entre Jacint Verdager i Apelles Mestres?

Sabem, pel llibre de Josep Maria Poch, escolapi, *Verdager i els pares escolapis de Catalunya*, que l'amistat dels dos poetes s'inicia més o menys quan Verdager tenia vint-i-tres anys, i Apelles, catorze. L'any 1868 es reunien juntament amb altres adolescents, fent tertúlia al Cafè Suís de la plaça Reial. El grup era format per Tomàs i Salvany, Picó, Collell, Matheu, Guimerà, Roca i Roca, Ubach, Riera i Bertran, Llaveria, Vilanova, Pagès de Puig, Vidiella, Domènech i Montaner, Yxart, Oller, Aulèstia, Joaquim Maria de Bartrina, i Martí Folguera. Per aquesta època Apelles ja tenia afecció al dibuix. En un cèlebre *Llibre verd* hi podem trobar alguns versos en 1869. Voltat d'hommes de lletres, se li encomana la dèria de fer versos. El seu primer llibre de poemes és de 1875 i es titula *Avant*. Ara bé, en 1874, ja en Matheu va publicar-li en el seu *Anuari*, la poesia «La cacera reial».

Dibuix fet per Apelles Mestres

Verdaguer visità moltes vegades la torre del carrer Permanyer on vivia la família Apelles Mestres. La seva senyora, Laura Radenez, tenia un àlbum de signatures, i justament mossèn Cinto hi va escriure uns versets que feien referència a la situació tràgica en què es trobava. El verset deia: «D'un arbre caigut, / tothom ne fa llenya, / sinó Jesucrist, / que amb la mà l'aixeca»; però aquí es va descurar i va fer l'article personal, o sigui que diu: «amb sa mà m'aixeca». Això demostra l'amistat d'Apelles Mestres i mossèn Cinto, que es va deixar anar en aquells moments en l'àlbum de donya Laura, tal com ell se sentia en aquell moment.

Segons el vostre parer, a què es deu aquest oblit actual de l'obra d'Apelles Mestres, que és tan poc valorada, sobretot en les històries de la literatura catalana?

Sí, som una mica ingrats, perquè en realitat va ser un home molt fecund i polifacètic. Va escriure obres de teatre i de poesia, va il·lustrar moltíssims llibres, etc. Es deia que havia fet uns 40.000 dibuixos, cosa que no es pot comprovar, però sí que en va fer molts, perquè jo tinc molts llibres il·lustrats per ell. Jo vaig conèixer l'Apelles Mestres, ja gran i cec, quan va venir a Terrassa, acompanyat de la Mercè Plantada. Els Amics de les Arts de Terrassa li van fer una rebuda extraordinària. La Mercè Plantada va cantar en l'acte un parell de cançons seves.

Quina faceta de la seva obra us agrada més?

El que m'agrada més, naturalment, és la faceta de dibuixant, perquè en aquest art era extraordinari. Hi ha molts llibres il·lustrats per ell que són una autèntica meravella, com *Liliana* (1907), i algunes edicions d'en Pereda. Hi ha un llibre que li van pagar molt bé, *El liberalismo es pecado* (1884), de Fèlix Sardà i Salvany, encara que s'hi va repensar una mica, donat que era una persona més aviat freda en el sentit religiós. No del tot, perquè va tenir de company, fins a l'hora de morir, Mn. Ramon Garriga, l'ermità de Samalús, que el va extremunciar.

Quins aspectes caldria reivindicar de la seva aportació al món de les lletres i de la cultura catalanes?

Apelles va ser un home molt sincer, era un gran escriptor, però va ser una mica reticent a les Normes Ortogràfiques de Pompeu Fabra. Però, com que visitava els de l'*Avenç*, i aquests es van posar al costat de Fabra, va acabar acceptant-les. En canvi, no estava d'acord amb la grafia del seu nom, amb *ela* geminada. Ell va escriure tota la seva vida el nom *Apeles*, sense les *els* ni el puntet. Deia que, escrit segons les Normes, no era seu.

EX-LIBRIS

Quan us vau iniciar en l'art de l'exlibris i el seu col·leccionisme?

Qui primer va començar en l'afició dels ex-libris va ser el meu pare. Jo amb ell vaig anar a moltes llibreries, sobretot a Can Batlle, de la Diagonal, on anaven molts exlibristes, i allà vaig conèixer molts dibuixants, com en Junceda, en Mateu Avellaneda i altres. Després d'haver fet jo cinc anys de dibuix i pintura al costat de mestres tan importants com Josep Rigol i Tomàs Viver, em va semblar que jo també podia dir-hi la meua dibuixant. I, efectivament, en vaig dibuixar per a amics que m'ho demanaven. Es tracta de trenta-sis ex-libris, que després he recollit en el

volum *Els primers 200 exlibris d'Antoni Boada* (2002). També en vaig fer intercanvi a tot arreu del món, arribant-ne a reunir una col·lecció de dotze mil. Anys enrere vaig tenir una embòlia cerebral; em va semblar que em moria i vaig dir-me: «On anirà a parar tot això?» Vaig cridar diverses persones i aquestes s'ho van quedar tot. Avui em sap molt greu d'haver-me després d'exlibris tan importants com alguns de fets per Alexandre de Riquer o en Junceda, però també de dibuixants magnífics del Japó, d'Alemanya, de França, etc. Ara ja en torno a tenir uns quants. L'exlibrisme és un món apassionant, on és possible desenvolupar les capacitats artístiques i alhora va estretament lligat a l'amistat. Es creen ex-libris, no per a tenir-los guardats en una carpeta, sinó per a ser creats i compartits amb els amics i coneguts. És una mena d'agermanament artístic.

L'any 2002 vau publicar en una edició acuradíssima els vostres primers dos-cents ex-libris, que són una autèntica delícia. Encara continueu creant-ne i dibuixant-ne de nous?

A hores d'ara he arribat a dibuixar fins al 218. ♦

